

Демографски преглед

Београд

Година VII

Број 26/2007

ДА ЛИ ЈЕ ФРАНЦУСКА ДЕМОГРАФСКИ РАЈ?

У све малобројнијој и старијој Европи, Француска се често доживљава као демографски рај. Генерације које се рађају ипак су малобројније од претходних, а демографско старење – чији је главни узрок све мање деце – и у Француској је давнашњи и све снажнији процес.

Одржавање рађања на садашњем нивоу – и, на тај начин, делимично успорење процеса старења становништва и његових последица – захтеваће раније или касније активнију интервенцију друштва од уобичајених политичких акција које иду у сусрет актуелним демографским токовима. То јест неопходан је одговор који делује истовремено на различите полуге детерминистичке основе феномена недовољног рађања, уз опасност ограничене ефикасности.

ФРАНЦУСКИ ДЕМОГРАФСКИ МОДЕЛ

Иако, као и већина земаља западне Европе, има позитиван миграциони салдо, пораст становништва Француска (61 милион становника) се највећим делом дугује позитивном природном прираштају. Док је у 2004. години више од 80 % повећања становништва земаља Савета Европе (пораст од 2,3 милиона становника или са стопом раста од 2 ‰) било резултат позитивног миграционог салда, у Француској се више од две трећине укупног пораста становништва (укупно 361 хиљада или са стопом раста од 6 ‰) дугује природном прираштају (Conseil de l'Europe, 2006).

Објашњење доминантног утицаја природног прираштаја на демографски раст Француске се налази у актуелном нивоу фертилитета, а не смањењу морталитета становништва. Тако, иако се умире у све каснијим годинама живота, као и у Европи уопште, мале су разлике у обиму међу генерацијама што утиче на релативно стабилан укупни годишњи број умрлих (око 530.000).

Но и поред тога, дефицит фертилитета становништва Француске у посматраној години је 10% испод нивоа потребног за замену генерација. Истовремено је у Италији и Шпанији дефицит износио око 40%. У 2006. години, имајући у виду процењени ниво стопе

укупног фертилитета од 2 детета по жени, дефицит би износио чак мање од 5%.

Узимајући у обзир процењен завршни фертилитет генерације жена рођених 1965, констатација се потврђује: са 2,03 детета по жени, Францускиње се обнављају са 97%, док обнављање генерација Немица, Шпањолки или Италијанки износи само 70-75 %.

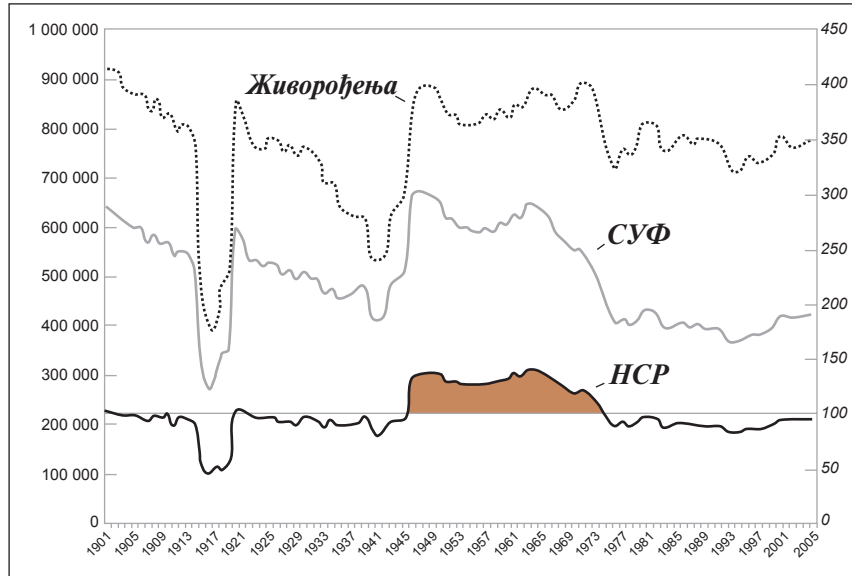
Мада популациона слика Француске изгледа охрабрујућа, потребно је продубити анализу.

– Мада је данас француски фертилитет један од највиших у Европи, он је чак за 50 % нижи од нивоа који је забележен у годинама после Другог светског рата. Иако је фертилитет континуирано опадао од првог Царства, почев од 1941. године стопа укупног фертилитета изненадно је порасла, да би у периоду од 1946. до 1964. године осцилирала између 2,7 и 2,9 детета по жени. Међутим, средином шездесетих година 20. века, почела је нагло да опада до нивоа од 1,8 деце по жени 1976. године, и то је вредност око које стопа укупног фертилитета осцилира до данас.

Смањење рађања је исто тако уочљиво и код завршног фертилитета – нижи је за 25 % код генерације жена рођених 1965. године у односу на генерацију рођену 1928. (најплоднија генерација жена које су рађале у време послератног *baby-boom*). Објашњење лежи у опадању учешћа жена са четворо или више деце (са 26 % код генерације 1928. на 9 % код генерације 1965) које није надокнађено већим учешћем жена са 2 детета (одговарајући удели су 24 % и 39 %) и порастом учешћа жена са 3 детета (18 % и 21 % респективно), док је учешће жена са једним дететом (17 %) и жена без деце (14 %) остало готово непромењено.

Посматрано из угла фертилитета потребног за замену генерација, у 20. веку ниво рађања је обезбеђивао просту репродукцију становништва једино у периоду од 1946. до 1976. године. У том раздобљу генерације су, у просеку, бројале 840.000 лица, док су генерације њихових мајки биле малобројније: 840.000 у просеку од жена рођених од 1901. до 1914, затим 440.000 од жена рођених током Првог светског рата и 685.000 од жена рођених од 1919. до 1945. Почев од 1975. године генерације у просеку броје 755.000 (графикон 1).

Графикон 1: Број живорођене деце, стопа укупног фертилитета и нето стопа (на 100 жена), Француска, 1901-2005.

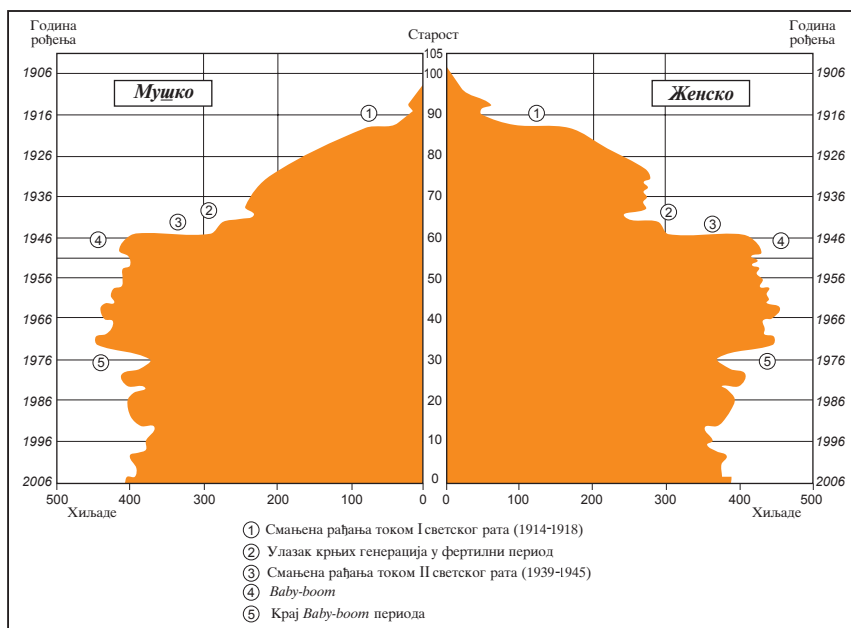
Извор: Интернет сајт ИНЕД-а (<http://www.ined.fr/population-en-chiffres/france>)

– Иако је француски фертилитет релативно висок, са ванбрачном компонентом која достиже скоро 50 % (наспрот 30 % у 1990, 11 % у 1980, 6 % у 1960), истовремено се све више одлаже рађање деце. Просечна старост жена приликом рођења првог детета је 2004. године износила 28,4 године, док је 1990. била 27, а 1980. је сведена на 25 година. Старење прворотки се највећим делом објашњава продужењем трајања школовања и потешкоћама на које млади наилазе у

тражењу посла и стана. Одлагање рађања првог детета носи са собом јасан ризик за губитак плодности.

– Данашња француска старосна пирамида, карактеристична за популацију која је дуго суочена са процесом демографског старења, илуструје колико је 20. век био век дубоких демографским поремећаја (графикон 2). Она нам, такође, веома јасно најављује, имајући у виду распоред генерација по старости, веома интензивно демографско старење и на средњи и на дуги рок.

Графикон 2: Старосна пирамида, Француска, 1. јануара 2007.

Извор: INSEE (према http://www.ined.fr/fr/pop_chiffres/france/structure_population/pyramide_ages/)

Какав год био будући развој фертилитета, морталитета и спољних миграцијских кретања, замена *baby-boom* генерација које се налазе у добу способности за рад генерацијама рођеним после 1975. године не би требало да буде отежана у већем степену с обзиром да су млађе генерације, у просеку, малобројније за 10 % од *baby-boom* генерације. На врху старосне пирамиде ће се одиграти друга, нагла и шокантна, промена: смена крњих генерација из Првог светског рата и раздобља између два светска рата *baby-boom* генерацијама.

Полазећи од процењеног становништва за 1. јануар 2005. године и комбинација претпоставки које укључују актуелне тенденције фертилитета и морталитета као и хипотеза о повећању миграционог салда, ИНСЕЕ је недавно израдио пројекције становништва Француске до 2050. године (INSEE, 2006).

Циљне стопе укупног као и завршног фертилитета износе 1,7, 1,9 и 2,1 детета по жени. За морталитет су дате три претпоставке које би 2050. отвориле лепезу просека животног века при рођењу од 81,3 године до 86,3 године за мушкарце и од 86,5 година до 91,5 година за жене. Што се тиче миграција предвиђен је позитиван миграциони салдо: 50.000, 100.000 и 150.000 лица годишње.

Резултати пројекција потврђују:

- нагли преображај врха старосне пирамиде (табела 1);
- значајне промене у старосном саставу становништва, чак и уколико се оствари комбинација најповољнијих претпоставки (графикон 3);
- врло велика вероватноћа да ће доћи до појаве негативног природног прираштаја у наредне две или три деценије, због великог раста броја умрлих изазваног уласком *baby-boom* генерација у старост високе смртности (без обзира на кретање будућег морталитета) што не може бити надокнађено рађањима чак и под претпоставком високог фертилитета и максималног позитивног миграционог салда.

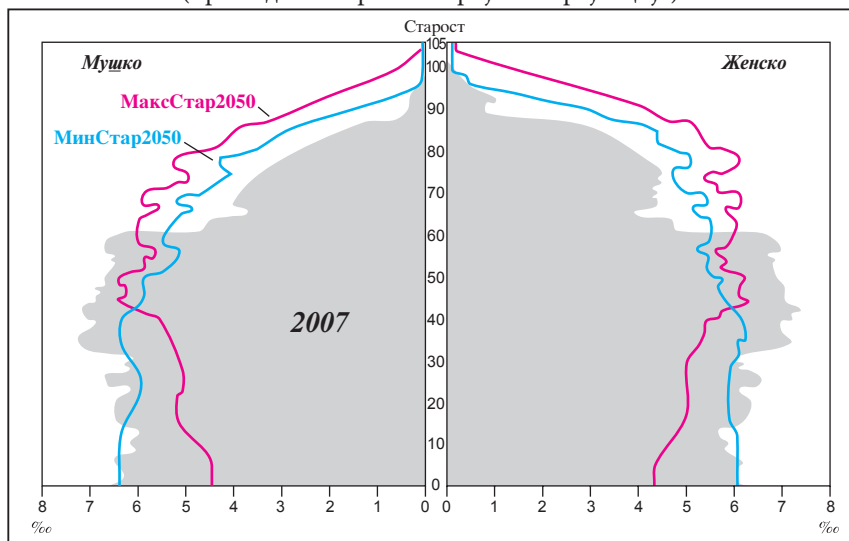
ИНТЕРВЕНЦИОНИСТИЧКЕ ПОЛИТИКЕ

Чак и у области као што је рађање деце, која спада у највећу интиму жене и мушкарца, државна интервенција намењена подизању нивоа фертилитета у потпуности је легитимна. Управо је на држави да гарантује одређени историјски национални континуитет и да се стара о избегавању неравнотежа које би је могле ставити под превелику хипотеку.

Табела 1: Становништво по старости, Француска, 2005. и 2020. и 2050. (према две екстремне варијанте пројекција).

Старост	2005	Варијанта	2020		2050	
	Број становника (хиљ.)		Број становника (хиљ.)	Индекс раста (2005=100)	Број становника (хиљ.)	Индекс раста (2005=100)
Укупно	60702	МинСтар	66368	109	73400	121
		МаксСтар	63602	105	65110	107
0-14	11203	МинСтар	12544	112	14184	127
		МаксСтар	10286	92	8940	80
15-64	39531	МинСтар	40942	104	44339	112
		МаксСтар	40031	101	36083	91
50-64	10705	МинСтар	12406	116	12277	115
		МаксСтар	12362	115	11423	107
55-64	6545	МинСтар	8154	125	8131	124
		МаксСтар	8138	124	7617	116
65+	9968	МинСтар	12881	129	17084	171
		МаксСтар	13285	133	19575	196
85+	1087	МинСтар	1967	181	3337	307
		МаксСтар	2261	208	5558	511

Графикон 3: Старосне пирамиде, Француска, 2007. и 2050.
(према две екстремне варијанте пројекција)

Извор: INSEE (2006)

Држави припада да гарантује паровима потпуну слободу у домену рађања, за оне који не желе уопште или не желе више деце и оне који теже ка потомству бројнијем од стандардног, као и најширу могућу правичност за све грађане. На тим основним начелима мора да се базира свака активна политика подстицања фертилитета.

Све мере подстицања нивоа рађања или задржавања на садашњем нивоу, као у Француској, као и мере везане за очување репродуктивног потенцијала (смањење насилне смрти, мајчинског морталитета), имаће само ограничен домет ако не буду чиниле део истинског друштвеног пројекта. Као стожер који окупља око жељене будућности енергију и компетенције, пројекат је израз једне воље. Његова карактеристика је трајање, утолико дуже трајање уколико његова имплементација налаже већи раскид са садашњим поретком и мобилизацију средстава која у овом тренутку можда и нису доступна.

Иако су поља на којима држава може да интервенише бројна и различита, акције које се спровode неће имати никаквог ефекта ако нису усклађене са кретањима друштва. Политике које би се спровеле не смеју никако занемарити да је понашање парова у доба плодности све више условљено растом њихових зарада или нивоом њиховог релативног стандарда, тј. њихових зарада у хијерархији зарада осталих одраслих особа, посебно оних које не морају или више не морају да издржавају децу. Наступила је рационализација живота (Landry, 1982) тако да се деца доживљавају као узрочник трошкова, мука, трзавица, сметњи за различите активности родитеља.

„Посматрањем атома – мењамо га, посматрањем човека – преображавамо га, посматрањем будућности – преокрећемо је”, писао је Гастон Берже, пре скоро педесет година (Berger, 1958). Ако не можемо да променимо прошлост, заједничко место познатих збивања, чак и ако нису прецизно позната, ипак можемо, својим одлукама и деловањем, покушати да моделирамо нашу будућност. Свакако, исходи стратегија које човек осмишљава су по природи ствари обележени неизвесношћу, али ипак имају шансе да буду успешнији од оних који су засновани на пасивности и импровизацији.

ЛИТЕРАТУРА

- BERGER, Gaston (1959). "L'attitude prospective", *Prospective* (Paris), n°1, 1958.
- Conseil de l'Europe (2006). *Evolution démographique récente en Europe, 2005* (Strasbourg: Editions du Conseil de l'Europe).
- INSEE (2006). *Projections de population 2005-2050, pour la France métropolitaine* (Paris: INSEE).
- LANDRY, Adolphe (1982). *La révolution démographique. Étude et essais sur les problèmes de la population*. (Paris: INED)

Ален Паран

Национални институт за демографска истраживања – ИНЕД /Париз/
(Alain Parant, Institut National d'Etudes Démographiques – INED/Paris/)